

**KASBIY KOMPETENSIYANI MULTIMODAL YONDASHUV
ORQALI SHAKLLANTIRISH**

O'zDJTU, Ingliz tili-3

fakulteti, Ingliz tili nazariy aspektlar-3 kafedrası

*katta o'qituvchisi **Alimova Dildora***

Annotatsiya

Mazkur tezisda bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish jarayonida multimodal yondashuvdan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim muhitida kasbiy faoliyatning mazmuni raqamli texnologiyalar, turli kommunikativ vositalar va axborotning xilma-xil shakllari bilan boyib borayotganligi o'qituvchidan yangi kompetensiyalarni talab etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, kasbiy kompetensiyani faqat nazariy bilim va amaliy ko'nikmalar yig'indisi sifatida emas, balki bilimlarni turli pedagogik va kommunikativ vaziyatlarda qo'llash, texnologik vositalarni maqsadga muvofiq tanlash, o'quv mazmunini turli modal shakllarda yaratish va o'z faoliyatini refleksiv baholash qobiliyati sifatida qarash zarur. Tezisda multimodal yondashuvning kommunikativ, metodik, raqamli va refleksiv kompetensiyalarni shakllantirishdagi o'rni ochib beriladi hamda bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlashda multimodal topshiriqlar tizimidan foydalanish taklif etiladi.

Kalit so'zlar: kasbiy kompetensiya, multimodal yondashuv, bo'lajak ingliz tili o'qituvchisi, pedagogik kompetensiya, raqamli kompetensiya, multimodal ta'lim.

Kirish

Zamonaviy ta'limning raqamli transformatsiyasi o'qituvchining kasbiy

faoliyatiga qo'yiladigan talablarning kengayishiga olib kelmoqda. Bugungi o'qituvchi faqat muayyan fan bo'yicha bilimlarni egallagan mutaxassis emas, balki turli pedagogik vaziyatlarni tahlil qila oladigan, ta'lim texnologiyalarini tanlaydigan, raqamli va multimodal resurslardan foydalana oladigan hamda o'quvchilarning turli ehtiyojlariga mos ta'lim muhitini yarata oladigan professional sifatida namoyon bo'lishi kerak. O'qituvchi kompetensiyalarini tizimli ravishda belgilash va rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagogik ta'limning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda (Caena, 2014). Kasbiy kompetensiya tushunchasi pedagogning o'z kasbiy vazifalarini samarali bajarishi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, tajriba, munosabat va amaliy faoliyatni qamrab oladi. Bunda kompetensiya faqat ma'lum bilimlarning mavjudligi bilan emas, balki ushbu bilimlarni real kasbiy vaziyatlarda samarali qo'llash qobiliyati bilan belgilanadi. Shu sababli bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida nazariy bilim va amaliy faoliyat o'rtasidagi uzviylikni ta'minlash alohida ahamiyat kasb etadi. Bo'lajak ingliz tili o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasi yanada murakkab xarakterga ega. Chunki u bir vaqtning o'zida ingliz tilini yuqori darajada bilishi, uni o'rgatish metodikasini egallashi, kommunikativ vaziyatlarni tashkil eta olishi, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishi va zamonaviy raqamli vositalardan foydalanishi lozim. Demak, kasbiy kompetensiyani shakllantirish jarayonida til, pedagogika va texnologiyaning o'zaro integratsiyasi talab etiladi.

Aynan shu nuqtada multimodal yondashuvning pedagogik imkoniyatlari namoyon bo'ladi. Chunki zamonaviy ta'lim mazmuni faqat yozma yoki og'zaki nutq orqali emas, balki tasvir, audio, video, grafik, animatsiya, interaktiv elementlar va raqamli vositalar orqali ham ifodalanmoqda. Multimodal ta'lim esa ushbu vositalarni pedagogik maqsad asosida uyg'unlashtirishga imkon beradi.

Asosiy

qism

Kasbiy kompetensiyaning mazmuni va tuzilishi

Bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish masalasi pedagogik ta’lim nazariyasida alohida o‘rin tutadi. Shulman (1987) o‘qituvchi bilimini faqat fan mazmunini bilish bilan chegaralamaydi. Uning pedagogik mazmuniy bilim (Pedagogical Content Knowledge — PCK) konsepsiyasi o‘qituvchi fan mazmunini o‘quvchiga tushunarli va samarali tarzda yetkazish uchun maxsus pedagogik bilimga ega bo‘lishi kerakligini ko‘rsatadi. Mazkur yondashuvdan kelib chiqib, ingliz tili o‘qituvchisining kasbiy kompetensiyasi quyidagi tarkibiy qismlarning o‘zaro aloqasi asosida shakllanishi mumkin:

- **lingvistik kompetensiya** — ingliz tilining fonetik, leksik, grammatik va kommunikativ xususiyatlarini egallash;

- **kommunikativ kompetensiya** — turli ijtimoiy va kasbiy vaziyatlarda samarali muloqot qila olish;

- **metodik kompetensiya** — tilni o‘qitish usul va texnologiyalarini maqsadga muvofiq tanlash;

- **raqamli kompetensiya** — raqamli vositalar yordamida ta’lim jarayonini tashkil etish;

- **refleksiv kompetensiya** — o‘zining pedagogik faoliyatini tahlil qilish, baholash va takomillashtirish.

Bunday tarkibiy tuzilma multimodal yondashuv uchun metodologik asos yaratadi. Chunki multimodal ta’limda o‘qituvchi bir vaqtning o‘zida mazmunni bilishi, uni qanday o‘rgatishni tushunishi va tegishli texnologik vositalarni tanlay olishi kerak.

Mishra va Koehler (2006) tomonidan ishlab chiqilgan TPACK modeli ham aynan shu uch komponent — **content, pedagogy va technology** — ning o‘zaro integratsiyasiga asoslanadi. Mualliflar texnologiyadan samarali foydalanish uni shunchaki darsga kiritish emas, balki texnologiya, pedagogika va fan

mazmunining o‘zaro bog‘liqligini hisobga olishni talab etishini ta’kidlaydi.

(DOI)

Shu jihatdan TPACK modeli multimodal yondashuv asosida kasbiy kompetensiyani shakllantirish uchun muhim nazariy asoslardan biri bo‘la oladi. Chunki multimodal ta’limda o‘qituvchi video, audio, infografika yoki interaktiv platformani shunchaki qo‘llamaydi, balki uni muayyan til materiali va pedagogik maqsad bilan bog‘laydi. Multimodal yondashuvni ta’lim jarayoniga tatbiq etishning asosiy xususiyati — bir nechta kommunikativ va semiotik vositalarning yagona pedagogik maqsad asosida integratsiyalashuvidir. Bunda matn, tasvir, tovush, video, grafik va raqamli interaktivlik alohida-alohida emas, balki bir-birini to‘ldiruvchi resurslar sifatida qaraladi.

Bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda bu yondashuv quyidagi mexanizm asosida amalga oshirilishi mumkin:

nazariy bilim → multimodal materialni tahlil qilish → pedagogik maqsadni aniqlash → multimodal vositani tanlash → ta’limiy mahsulot yaratish → taqdimot → refleksiya.

Mazkur mexanizmning birinchi bosqichida talaba muayyan til yoki pedagogik mavzu bo‘yicha nazariy bilimlarni egallaydi. Ikkinchi bosqichda u video, audio, grafik yoki boshqa multimodal materialni tahlil qiladi. Uchinchi bosqichda materialdan foydalanishning pedagogik maqsadini belgilaydi. Keyinchalik talaba o‘zining multimodal ta’limiy mahsulotini yaratadi. Masalan, bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchisiga “Teaching Vocabulary” mavzusida qisqa videomaterial berilishi mumkin. Talaba videodagi yangi so‘zlarni aniqlaydi, ularning vizual va kontekstual taqdim etilish usullarini tahlil qiladi, so‘ngra shu material asosida o‘quvchilar uchun infografika, qisqa videodars

yoki interaktiv topshiriq yaratadi. Yakuniy bosqichda esa o'z metodik qarorini izohlaydi va faoliyatini refleksiv baholaydi. Natijada bitta topshiriq doirasida bir nechta kompetensiyalar rivojlanadi: ingliz tilidan foydalanish, metodik qaror qabul qilish, raqamli vositalarni qo'llash, multimodal kontent yaratish va o'z faoliyatini baholash.

Multimodal yondashuv va raqamli kompetensiya

Raqamli texnologiyalarning ta'limga kirib kelishi o'qituvchining kasbiy kompetensiyasida raqamli komponentning ahamiyatini yanada oshirdi. Caena va Redecker (2019) zamonaviy o'qituvchi kompetensiyalarini XXI asr talablariga moslashtirish zarurligini ta'kidlab, raqamli kompetensiyaning boshlang'ich pedagogik tayyorgarlik va uzluksiz kasbiy rivojlanish bilan bog'laydi. ([Wiley Online Library](#))

Bunda raqamli kompetensiya faqat texnik vositalardan foydalanish qobiliyati emas. O'qituvchi raqamli vositaning didaktik imkoniyatlarini tushunishi, uni muayyan ta'lim maqsadiga moslashtirishi va ta'lim oluvchining ehtiyojlarini hisobga olishi lozim. Shuning uchun multimodal yondashuv raqamli kompetensiyaning shakllantirishning amaliy mexanizmlaridan biri bo'lishi mumkin.

Talabanning videodars yaratishi, podkast tayyorlashi, interaktiv taqdimot ishlab chiqishi yoki raqamli hikoya yaratishi uning texnologik ko'nikmalari bilan bir qatorda metodik va kommunikativ kompetensiyalarini ham rivojlantiradi.

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchisi uchun multimodal topshiriqlar tizimi

Kasbiy kompetensiyaning shakllantirishda multimodal topshiriqlar oddiy texnologik mashqlar emas, balki kasbiy faoliyatga yo'naltirilgan topshiriqlar sifatida ishlab chiqilishi lozim.

Quyidagi topshiriqlar tizimi samarali bo'lishi mumkin:

1. Multimodal tahlil topshirig'i.

Talaba video, reklama, infografika yoki ta'limiy materialni tahlil qilib, unda qo'llangan kommunikativ vositalarni aniqlaydi.

2. Multimodal dars dizayni.

Talaba muayyan ingliz tili mavzusi uchun matn, rasm, audio va interaktiv topshiriqlarni uyg'unlashtirgan mini-dars loyihasini ishlab chiqadi.

3. Raqamli pedagogik mahsulot yaratish.

Talaba videodars, podkast, infografika, raqamli hikoya yoki interaktiv mashq yaratadi.

4. Kasbiy vaziyatni modellashtirish.

Talabaga real pedagogik vaziyat beriladi va u vaziyatni hal qilish uchun qaysi multimodal vositalardan foydalanishini asoslaydi.

5. Refleksiv topshiriq.

Talaba yaratgan mahsulotining pedagogik samaradorligini tahlil qiladi, o'zining kuchli va rivojlantirilishi lozim bo'lgan jihatlarini aniqlaydi.

Bunday topshiriqlar tizimi talabaning reproduktiv faoliyatidan produktiv va ijodiy faoliyatga o'tishini ta'minlaydi.

Multimodal pedagogikaning TESOL teacher education kontekstidagi tadqiqotlari ham multimodal loyihalar talabalarning mazmuniy bilimlarini o'zlashtirishi va professional rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligini ko'rsatadi. ([ScienceDirect](https://www.sciencedirect.com))

Kasbiy kompetensiyani multimodal yondashuv asosida shakllantirishning pedagogik modeli

Yuqoridagi nazariy qarashlar asosida bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini multimodal yondashuv orqali shakllantirishning quyidagi modeli taklif etiladi:

Maqsad: bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchisining integrallashgan kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish.

Mazmun: til bilimlari + pedagogik bilimlar + metodik faoliyat + raqamli vositalar + multimodal kommunikatsiya.

Vositalar: matn, audio, video, tasvir, infografika, taqdimot, raqamli platformalar, interaktiv topshiriqlar.

Faoliyat: tahlil qilish → loyihalash → yaratish → taqdim etish → baholash → refleksiya.

Natija: kommunikativ, metodik, raqamli va refleksiv kompetensiyalarga ega bo‘lgan bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchisini tayyorlash.

Mazkur modelning muhim jihati shundaki, unda multimodallik alohida texnologik vosita sifatida emas, balki kasbiy kompetensiyani shakllantirishning **pedagogik mexanizmi** sifatida qaraladi.

Xulosa

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchisining kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda an’anaviy bilim va ko‘nikmalarni rivojlantirish bilan bir qatorda multimodal va raqamli ta’lim muhitida ishlash qobiliyatini shakllantirish ham muhimdir.

Multimodal yondashuv kasbiy kompetensiyaning turli komponentlarini integratsiyalash imkonini beradi. Xususan, talaba multimodal materiallarni tahlil qilish jarayonida kommunikativ kompetensiyasini, ularni darsga moslashtirish jarayonida metodik kompetensiyasini, raqamli mahsulot yaratish orqali raqamli kompetensiyasini va o‘z faoliyatini tahlil qilish orqali

refleksiv kompetensiyasini rivojlantiradi.

Shuningdek, TPACK konsepsiyasida ta'kidlanganidek, texnologiyadan samarali foydalanish fan mazmuni va pedagogik maqsad bilan uyg'unlashgan holdagina kasbiy faoliyatning samarali vositasiga aylanadi (Mishra & Koehler, 2006). ([DOI](#)) Shu sababli multimodal yondashuvni bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayoniga joriy etishda asosiy e'tibor texnologiyaning o'ziga emas, balki uning **pedagogik maqsadga muvofiqligi, mazmun bilan integratsiyasi va kasbiy faoliyatga yo'naltirilganligiga** qaratilishi lozim.

Demak, kasbiy kompetensiyani multimodal yondashuv orqali shakllantirish bo'lajak ingliz tili o'qituvchisini zamonaviy ta'lim muhitida mustaqil, ijodkor, raqamli savodxon va pedagogik jihatdan moslashuvchan mutaxassis sifatida tayyorlash imkonini beruvchi istiqbolli yo'nalishlardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Caena, F. (2014). Teacher competence frameworks in Europe: Policy-as-discourse and policy-as-practice. *European Journal of Education*, 49(3), 311–331. <https://doi.org/10.1111/ejed.12088>
2. Caena, F., & Redecker, C. (2019). Aligning teacher competence frameworks to 21st century challenges: The case for the European Digital Competence Framework for Educators (DigCompEdu). *European Journal of Education*, 54(3), 356–369. <https://doi.org/10.1111/ejed.12345>
3. Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017–1054. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9620.2006.00684.x>
4. Shulman, L. S. (1987). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard Educational Review*, 57(1), 1–22.

5. Kress, G. (2010). *Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication*. Routledge.
6. Yang, Y.-F. (2020). Multimodal pedagogy in TESOL teacher education: Students' perspectives. *System*, 94, 102337.
<https://doi.org/10.1016/j.system.2020.102337>

